

20. Dulaney C., Gershkovich E. Russia Turns to China's Yuan in Effort to Ditch the Dollar. *WSJ*. URL: <https://www.wsj.com/articles/russia-turns-to-chinas-yuan-in-effort-to-ditch-the-dollar-a8111457> (Last accessed: 23.03.2023).

21. Prokopenko A. The Risks of Russia's Growing Dependence on the Yuan. *Carnegie Politika*. URL: <https://carnegieendowment.org/politika/88926> (Last accessed: 23.03.2023).

22. Martin P., Leonard J. US Confronts China Over Companies' Ties to Russia War Effort. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-24/us-confronts-china-with-evidence-of-companies-aiding-putin-s-war> (Last accessed: 23.03.2023).

23. Talley I., DeBarros A. WSJ News Exclusive | China Aids Russia's War in Ukraine, Trade Data Shows. *WSJ*. URL: <https://www.wsj.com/articles/china-aids-russias-war-in-ukraine-trade-data-shows-11675466360> (Last accessed: 23.03.2023).

24. «No Commercial Contact»: Chinese Drone Maker Denies Selling Arms to Russia. *VICE. World News*. URL: <https://www.vice.com/en/article/xgye5z/chinese-drone-sales-russia-report-xian-bingo-intelligent-aviation> (Last accessed: 23.03.2023).

25. U.S. intel on China considering lethal aid for Putin's war was gleaned from Russian officials. *CNBC*. URL: <https://www.cnbc.com/2023/03/04/us-intel-on-china-considering-lethal-aid-for-putins-war-was-gleaned-from-russian-officials.html> (Last accessed: 23.03.2023).

26. «Hunting rifles» – really? China ships assault weapons and body armor to Russia. *POLITICO*. URL: <https://www.politico.com/news/2023/03/16/chinese-rifles-body-armor-russia-ukraine-00087398> (Last accessed: 23.03.2023).

27. Use of Chinese ammunition in Ukraine confirmed by U.S.: sources. *Kyodo News*. URL: <https://english.kyodonews.net/news/2023/03/48412a76107a-urgent-use-of-chinese-ammunition-in-ukraine-confirmed-by-us-sources.html> (Last accessed: 23.03.2023).

УДК 94:[069:929](477.44-25)

ІСТОРІЯ ВИЗНАЧНОЇ РОДИНИ У ВІННИЦЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОМУ МУЗЕЇ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

О. Ю. Барбелюк, О. М. Бут

Анотація. У статті досліджено потенціал експозицій Вінницького літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського у вивченні родини письменника. З цією метою простежено його родовід, умови його зростання, виховання й становлення особистості, значення Коцюбинських для культурного життя Вінниці. Показано історію будинку музею. Відстежено роль Хоми Коцюбинського у збереженні та започаткуванні музейного простору. Здійснено аналіз внутрішнього наповнення Вінницького літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського. Детально описано експонати, пов'язані з родиною, які зберігаються у музеї, та визначено їх важливість задля передачі пам'яті про визначного діача прийдешнім поколінням.

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, родина, музей, експозиція.

Михайло Коцюбинський – визначний український письменник і громадський діяч, який є невід'ємним складником культурної спадщини України. Біографічний та літературний аналіз його творів здійснюється вже протягом багатьох десятиліть. Завдяки цим працям маємо чимало інформації про життя і творчість письменника, проте все ще є низка питань, які залишаються недослідженими.

Серед сучасних знакових публікацій про М. Коцюбинського варто назвати монографію Юрія Щербака «Михайло Коцюбинський: життя і творчість», видану у 2016 р. У цій праці автор охоплює різні аспекти постаті письменника, звертає увагу на його естетичні погляди, аналізує його твори та їх реценцію, а також розглядає вплив польської культури на творчість автора. Праця Олени Висоцької «Топос громадянського світу у прозі Михайла Коцюбинського» (2019 р.) є важливим внеском у вивчення проблеми, зокрема питання формування його світогляду та відображення в його творах громадянського світу. Внаслідок дослідження авторка дійшла висновку, що М. Коцюбинський був не лише видатним письменником, але й активним громадським діячем, який прагнув підвищення свідомості українського суспільства та його національно-культурного відродження. Серед інших науковців, які вивчали постать М. Коцюбинського та його творчість, вирізняються О. Лучак, М. Жук, І. Кошелев, І. Мельничук, О. Дашкевич та інші. Водночас мало досліджувалося родинне життя письменника та доля членів його сім'ї, а також вшанування пам'яті про нього. Тому метою статті є визначення

інформативних можливостей експозиції Вінницького літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського для дослідження історії родини письменника.

Родина Коцюбинських була відома з кінця XVIII ст. Вона належала до середнього стану і займалася сільськогосподарською діяльністю. Батько Михайла Коцюбинського – Михайло Матвійович – відомий громадський та культурний діяч свого часу. Мати Гликерія Максимівна також була освіченою людиною, здобула художню підготовку та займалася вишиванням (рис. 1).

Рис. 1 – Батько і мати М. Коцюбинського

Михайло Коцюбинський з'явився на світ у вінницькому Замості, що неподалік від річки Південний Буг, на її лівому березі, у місцевості, де тяглися безкраї левади та завжди панувала сільська тиша. Поділля і Вінниця зокрема – це край споконвічного панування українських традицій, однак у родині Коцюбинських використовували офіційну мову, оскільки батько був державним службовцем Російської імперії. Однак у сім'ї з великою шаную ставилися до української мови. Дітьми займалася няня Хима, проста жінка з народу, яка й прищепила малому Михайлу любов до української мови та всього українського. У своїх мемуарах Коцюбинський згадував, що захворівши у 9-річному віці на запалення легень, у лихоманці на превелике здивування батьків почав розмовляти українською. Цей випадок допоміг хлопчику відчувати особливу любов до українського слова, а особливо до українських народних пісень, яких знав багато завдяки няні Химі [1].

Майбутній письменник виріс в атмосфері гармонійного сімейного життя. Його родина була згуртована, в ній панувала турбота й любов. Це все знайшло відображення у подальшій творчості під час зображення невеликих сіл, звичаїв і традицій, а також долі його родини.

Згодом, коли Михайло почав навчатися в духовній школі Шаргорода, для його сім'ї настали важкі часи: жити не було за що, тому мати прийняла рішення утримувати квартирантів духовної школи. Чимала кількість людей вимагала постійно стояти біля палаючої печі, аби приготувати для всіх їжу. Через напругу жінка почала втрачати зір. Згодом батько пішов із сім'ї, покинувши її напризволяще. У такій ситуації Михайлу довелося приймати рішення щодо утримання немалої родини, адже окрім нього, у сім'ї було ще четверо дітей: брати Хома та Леонід і сестри Лідія й Ольга.

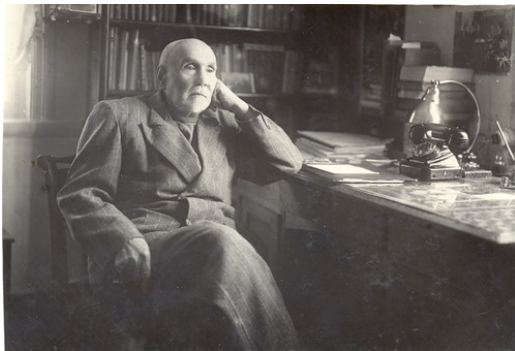
Упродовж десяти років М. Коцюбинський працював домашнім учителем у Вінниці та найближчих селах. У 1891 р. склав іспити та здобув звання народного вчителя. Згодом його обрали гласним Вінницької міської думи. Саме у будинку М. Коцюбинського збиралися представники молодого товариства вінничан, займалися читанням і розбором книжок, серед яких була й заборонена література. Михайло підтримував зв'язок з інтелігенцією старшого покоління, серед яких З. Недоборовський, який тісно спілкувався з М. Костомаровим і Т. Шевченком, Ч. Нейман, відомий автор етнографічних і фольклористичних розвідок, та інші. Перші твори М. Коцюбинський написав у Вінниці та в селі Лопатинці. Серед них і оповідання для дітей: «Харитя», «Маленький грішник», «Ялинка».

Історія будинку та садиби Коцюбинського у Вінниці, де нині розміщений Вінницький літературно-меморіальний музей, розпочалась у 20-ті роки XIX ст. У ті роки до Вінниці приїхав дід М. Коцюбинського – Максим Абаза, купив шмат поля на Замості, побудував хатину, додаткові будівлі та дав цьому хутору назву Абазівка. Загалом на хуторі було сім будівель: хата, клуня, комора, хлів, шопи, стайня, стодола. Середина 40-х років XIX ст. ознаменувалася для М. Абази серйозними змінами, він обійняв посаду урядовця. Тому вирішив у хаті розмістити канцелярію, а з клуні зробив хату, куди й переселився з родиною.

У 1863 р. дочка Абази Гликерія вийшла заміж за Михайла Матвійовича Коцюбинського. Будинок, де проживали Гликерія та Михайло, зберігся до наших часів. Саме у ньому 17 вересня 1864 р. народився майбутній письменник. Навколо хутора Абазівка у 80-і роки XIX ст. відбувалися ярмарки. На садибі Коцюбинських розміщувалася криниця, саме вона була центром ярмаркової площі. Це було місце збору лірників, яких приходили слухати люди. Коли у родині настали важкі часи, Гликерія Максимівна була змушена продавати частини своєї садиби, аби роздобути якісь засоби до існування. А у 1897 р. родина Коцюбинських продала свій будинок у Вінниці та переїхала у Чернівці (там також є будинок-музей Михайла Коцюбинського).

Будинок на Замості переходив із рук у руки. У 1925 р. брат письменника Хома Михайлович Коцюбинський приїхав до Вінниці у справах і застав хату й садибу у занедбаному стані. В архівних документах міститься така інформація: «За постановою Вінницького ОВК з 10.04.1926 р. вивласнено будиночок, де народився письменник, виселено звідти мешканців, проведено під доглядом Х. Коцюбинського ремонт-реставрацію будиночка та його сучасника – шопи, упорядковано та вигороджено подвір'я і садок, а всю садибу взято під охорону» [4]. Тобто саме завдяки Х. Коцюбинському наразі маємо можливість відвідати Вінницький літературно-меморіальний музей Михайла Коцюбинського.

Хома Михайлович (рис. 2) виявився дбайливим і зятятим хазяїном, він посилено працював над пошуком необхідних матеріалів і предметів, що могли стати експонатами музею. Особливу увагу він приділяв рослинності: деревам та квітам на садибі. Як згодом писала донька Хоми – Михайлина: «Душа мого батька була віддана квітам, землі і всьому, що на ній росте і квітне» [4].

Рис. 2 – Хома Коцюбинський

У 1926 р. вийшло розпорядження РНК з ухвалою будівництва пам'ятника М. Коцюбинському у Вінниці у 1929 р. Однак з'явився монумент аж через 60 років, його відкриття відбулося 15 грудня 1989 р.

8 листопада 1927 р. у Вінниці відбувся урочистий мітинг із нагоди відкриття Вінницького літературно-меморіального музею М. М. Коцюбинського. В архівах наявні фото та кадри кінохроніки з цієї події. Це був один із перших літературно-меморіальних музеїв в Україні.

Першим директором музею виправдано і заслужено став Хома Коцюбинський. Саме він докладав максимум зусиль у популяризації оселі як осередка вивчення життя та творчості великого Сонцепоклонника – Михайла Коцюбинського. Перша експозиція розміщувалася у

трьох кімнатах. Серед експонатів були книги з автографами письменника, рукописи, родинні фото, крісло, яке М. Коцюбинський купив на перший літературний гонорар у 1890 р. у Радзивілові. Також міtilися живописні роботи: понад 70 малюнків-ілюстрацій Олени Кульчицької до повісті «Тіні забутих предків», роботи художника М. Жука з краєвидами Вінниці. Як писав письменник Василь Кобець: «Ми любимо цю білу хату у Вінниці. Хату, в якій народився видатний письменник. У ній 12 вікон, наче для того, щоб акумулювати сонячну енергію, яка так живила тіло і душу Михайла Коцюбинського. Якогось разу я обміряв цю хатину кроками, вийшло так: 18 кроків у довжину і 13 у ширину. Влаштувалася вона під кронами двох могутніх лип, посаджених ще дідом Абазою» [1]. Наразі Вінницький літературно-меморіальний музей Михайла Коцюбинського є одним із найцікавіших культурних об'єктів міста. У музеї зібрана багата колекція різноманітних експонатів, пов'язаних із життям письменника та його родини.

Основна експозиція музею розташована в будинку, де колись проживала родина Коцюбинських, і складається з трьох кімнат. У першій кімнаті (рис. 3) експонуються речі та документи, пов'язані з родиною письменника. Вона розташована в основній залі музею, яка є своєрідною «кімнатою пам'яті». Тут представлені фотографії батьків та інших членів родини, родовідні документи, дитячі речі М. Коцюбинського. У цій залі відвідувачі можуть побачити оригінальні рукописи його творів, фотографії та портрети письменника, різні видання його творів та інші цікаві артефакти, пов'язані з життєвим та творчим шляхом діяча.

Рис. 3 – Перша кімната музею Коцюбинського

У другій кімнаті (рис. 4) розміщена експозиція, присвячена творчості письменника. Відвідувачі можуть ознайомитися з першими виданнями його творів, листами та фотографіями. Особливу увагу привертає куточок, присвячений роману «Тіні забутих предків», де представлені фотографії знімальної групи фільму та епізоди з фільму.

Рис. 4 – Друга кімната музею Коцюбинського

У третій залі (рис. 5) експонуються речі, пов'язані з особистим життям М. Коцюбинського. Тут розміщено меблі з його кабінету, предмети побуту та інші речі, які використовував письменник [2].

Рис. 5 – Третя кімната музею Коцюбинського

У Вінницькому літературно-меморіальному музеї Михайла Коцюбинського зібрана цікава колекція експонатів, пов'язаних із родиною письменника. Серед них [2]:

- родинний портрет М. Коцюбинського, зроблений під час одного з його відвідин батьківщини;
- поштова листівка з зображенням будинку, де жила сім'я Коцюбинських у Кропивницькому;
- книги, що належали М. Коцюбинському та його батькам;
- автографи письменників, із якими М. Коцюбинський спілкувався;
- фотографії М. Коцюбинського та його родини, зроблені в різний час;
- різноманітні артефакти з дитинства М. Коцюбинського: його іграшки, дитячі книги та ін.;
- листування М. Коцюбинського з його батьком та іншими членами родини;
- архівні документи та фотографії, що стосуються родини Коцюбинських, зокрема і фотографії М. Коцюбинського разом із його батьками та братом;
- оригінальні видання творів М. Коцюбинського, біографічні та літературні дослідження про нього та його рідних;
- речі, які належали М. Коцюбинському та його родичам, зокрема перукарський набір і зошит із дитячих рисунків, які він малював у школі;
- меблі та побутові речі з сімейного будинку Коцюбинських у Вінниці, зокрема стіл і стільці, на яких письменник працював, і дзеркало зі спальні Михайла та його родичів;
- експонати, пов'язані з різними етапами життя М. Коцюбинського та його сім'ї, зокрема його перші літературні твори, листування з видатними діячами культури та науковцями, а також речі з його похорону.

Загалом у фондах музею нараховується понад 9 тис. одиниць збереження, що становлять велику цінність для дослідників життя та творчості М. Коцюбинського. Серед них є значна кількість прижиттєвих видань творів М. Коцюбинського, їх перекладів на мови народів світу, архівних матеріалів, спогадів сучасників, предметів побуту та етнографії. Також зібрана цікава колекція художніх полотен, що були ілюстраціями до творів письменника. Серед авторів бачимо І. Іжакевича, І. Філонова, М. Бурачека, В. Касіяна, Т. Якутовича. Щорічно відвідувачами музею стають близько 30 тис. осіб [3].

Окрім основної експозиції, у музеї влаштовуються тимчасові виставки, присвячені різним аспектам життя та творчості М. Коцюбинського [3]. Тут проводяться різні культурні заходи, зокрема виставки, лекції, театралізовані екскурсії, літературні вечори та інші події. У музеї є можливість переглянути документальні фільми про письменника та його родину [3].

Отже, родина Коцюбинських мала значний вплив на літературний і культурний розвиток України. Батьки письменника були доволі видатними людьми у своєму колі, а син став одним із найвідоміших письменників української літератури. Літературно-меморіальний музей Михайла Коцюбинського у Вінниці є важливим культурним об'єктом, який зберігає пам'ять про видатну родину, плекає інтерес до української літератури та культури. Експозиції музею, пов'язані з родиною Коцюбинських, дають змогу глядачеві краще зрозуміти їхнє життя та творчість. Проведення виставок та інших заходів допомагає зберегти їх спадщину та популяризувати її серед широкої громадськості.

Abstract. The article examines the potential of the expositions of the Vinnytsia Literary and Memorial Museum of Mykhailo Kotsyubynskiy in the study of the writer's family. For this purpose, his genealogy, the conditions of his growth, upbringing and personality development, the significance of the Kotsyubynski family for the cultural life of Vinnytsia were traced. The history of the museum building is shown. The role of Khoma Kotsyubynskiy in its preservation and initiation of the museum space is traced. An analysis of the interior of the Vinnytsia Literary and Memorial Museum of Mykhailo Kotsyubynskiy was carried out. The exhibits related to the family, which are kept in the museum, are described in detail and their importance for passing on the memory of a prominent figure to future generations is determined.

Keywords: Mykhailo Kotsyubynskiy, family, museum, exhibit.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайло Коцюбинський і Вінниччина. URL: http://old.library.vn.ua/publications/2014/Kocybinskij_i_vinnicyna.html (дата звернення: 12.03.2023).
2. Єременко Н. Музей Михайла Коцюбинського у Вінниці. *Сторожки Поділля*. Вип. № 1. 2008. С. 21–23.
3. Офіційна сторінка Вінницького літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського. URL: <http://kotsubynsky.vn.ua/about-us/> (дата звернення: 12.03.2023).
4. Літературно-меморіальний будинок-музей М. Коцюбинського (м. Вінниця). URL: <https://drymba.com/uk/1036287-literaturno-memorialnyy-budynok-muzej> (дата звернення: 12.03.2023).

УДК 001:061.1(100):341.16:[930.85:719](477)

РОЛЬ ЮНЕСКО У ЗБЕРЕЖЕННІ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

В. С. Боднарчук, І. Ю. Чарських

Анотація. У статті розкривається роль та значення ЮНЕСКО та світової громадськості у збереженні пам'яток культурно-історичної спадщини, які зазнають руйнації у місцях воєнних конфліктів. Особлива увага приділена пам'яткам весвітньої культурної спадщини України, яким загрожує руйнація під час бойових зіткнень. Проаналізовано масштаби втрат культурного потенціалу України на цьому етапі та намічені шляхи збереження культурної спадщини, зокрема за допомогою привернення уваги широкого загалу до цієї проблеми. Особлива увага звернена на дані, зібрані ЮНЕСКО, про пошкоджені культурні об'єкти в Україні.

Ключові слова: ЮНЕСКО, культурна спадщина, воєнні конфлікти, Україна, пам'ятки культури, туристичні пам'ятки.

У сучасному глобальному світі ЮНЕСКО – найавторитетніша міжнародна організація, що займається збереженням культурної спадщини. За понад 70 років свого існування вона стала великим науково-методичним центром, який розробив естетичні та правові норми у сфері збереження та використання пам'яток культурної спадщини. Проблематика культурної спадщини у сучасних умовах надзвичайно актуальна та багатогранна, вона також має виражений міждисциплінарний характер, і через це ЮНЕСКО бере на себе складні функції, пов'язані з розробкою єдиних методологічних підходів у галузі міжнародної культурної політики. Необхідність розробки єдиних підходів диктується зростаючою загрозою для пам'яток історії та культури і у минулому ХХ ст., і у нинішньому ХХІ ст.

Уже на початку ХХ ст. внаслідок індустріалізації та руйнівних наслідків Першої світової війни виникла серйозна проблема охорони культурної спадщини, ще більшою мірою вона загострилася під час Другої світової війни. Уряди низки країн сприяли активізації спільних дій у галузі міжнародного співробітництва та розвитку міжнародного права на сфері охорони та актуалізації культурної спадщини [1].

Виклики, кинуті сучасній цивілізації з боку війн та міжнародного тероризму, загрожують не лише сталому розвитку сучасного суспільства, але самому його існуванню, зокрема – у частині збереження культурної ідентичності. Зі свого боку, проблема культурної ідентичності сьогодні виходить далеко за межі національної і навіть світової культури. Культурна ідентичність стає найважливішим елементом суверенності сучасних держав, збереження культурного різноманіття, джерелом безперервного та стійкого розвитку.

Через це традиційні цілі та завдання ЮНЕСКО ускладнюються і розширюються у бік формування принципів та інститутів сприяння органам державної законодавчої та виконавчої вла-